

MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYETEM
DOKTORI ISKOLA

GRAFIKAI KÍSÉRLETEK

Preparált papírok és technikák

DLA értekezés tézisei

Mózer Erzsébet

2019.

Témavezető: Lengyel András DLA, egyetemi docens

Az értekezés tárgya/a kutatás célja

A doktori disszertáció alapjául a mindennapos restaurátori tevékenység során megismert hagyományos grafikai technikák és készítési módok, valamint a velencei akadémián folytatott grafikai tanulmányokkal végzett, úgynevezett kísérleti grafikai technikák szolgáltak kiindulási pontként. A kutatás célja ezeknek a technikai eljárásoknak az ismeretében a preparált felületek, illetve a grafikai kísérletek gyökereinek feltárása, valamint a technikák megjelenésének, illetve továbbélésének vizsgálata saját munkák alapján is.

A disszertáció témafelvetései

I.

Az első témafelvetést a Szépművészeti Múzeumban található mintegy 250 db alapozott papír szolgálta, illetve ezekből kiindulva az alapozás megjelenése a modern grafikákban.

A klasszikus értelemben vett alapozott papír technika a grafika területén nagy korszakot foglal magába, hiszen a korai 15. századtól egészen a 19. századig fellelhető. Az alapozott papírok kutatása igen sokrétű feladat, amely számos kérdést vet fel. Értekezésemben azt vizsgálom, hogy az alapozott papírok milyen viszonylatban jelentek meg, milyen funkciót töltöttek be, készítésükhöz milyen anyagokat használtak, valamint ez a „munkaeszköz” fellelhető-e a kortárs grafikában, és ha igen, milyen formában.

II.

A második témafelvetés a kísérleti grafika fogalmkörébe tartozik. A grafika egy olyan művészeti ág, amely szorosan összefonódik az ipari vívmányokkal, felfedezésekkel. A grafika az a műfaj, amely minden időben érzékenyen reagált a változásokra. A kísérletező kedv, valamint az alkalmazkodás az új eljárásokhoz, anyagokhoz, technikai találmányokhoz biztosította a folytonosságot, a folyamatos változást, „fejlődést”.

A grafika folyton lendületben van, mindig megújulásra kész, befogad, beépít, átalakít, ez a folytonos megújulni tudás az, ami életben tartja ezt a műfajt. Ezek az indító gondolatok vezetnek el ahhoz a vizsgálódáshoz, amelyben arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a kísérleti grafika mint grafikai műfaj,

létezik-e, és ennek megtalálható-e a grafika történetében a gyökerei, valamint a grafikának mely részei azok, amelyek képviselni tudnak egyfajta eltérést a teljesen hagyományos technikáktól, megőrizve mégis valamiféle hagyományt.

Az értekezés felépítése

III.

Kutatásaim során fennállt az a kettősség, hogy míg az alapozott papírok egy viszonylag feltáratlan terület, addig a grafikai technikákról már számos szakirodalom megjelent. Ezért a hagyományos grafikai technikák ismertetése nem volt céлом, inkább csak érintőlegesen említve, koncentráltan azokra az eltérésekre, kísérletezésekre, amely valami új felé mutattak. Ahhoz azonban, hogy ezeket az eltéréseket felismerjük, a hagyományos technikák ismeretére mindenképp szükség van. Vizsgálódásom tárgya a Szépművészeti Múzeum Grafikai Gyűjteményének anyaga, amelyben nemcsak a hagyományos grafikai technikákat, hanem a modern, kortárs grafikai anyagot is tanulmányozhattam. Ehhez társultak még a saját kísérletezéseim, amelyek ugyancsak hagyományos technikákon alapulva, de azokon túllépve születtek.

IV.

A disszertáció három fő részből áll, amelyek egymásra épülnek ugyan, mégis önálló egységeket alkotnak.

1. Az első részben a hordozókról esik szó, felvázolva a különbözőségeket és eltéréseket. A papirusz és pergamen szervesen kapcsolódnak egymáshoz, egyfajta folytonosságot mutatva az írott anyag hordozóinak használatában, amely végül elvezet a grafikai lapok hordozójához, a papírhoz. A papír esetében csak egy rövid áttekintés szól a papír történetéről. Fontos egységet alkot a művészeknek készült művészpapírok története, azok bemutatása, valamint a Magyarországon fellelhető művészpapírok ismertetése.
2. A második rész az alapozott papírok történetéről és készítéstechnikai sajátosságairól szól, mindezeket alátámasztva a középkori festőkönyvek receptjeivel. A vizsgálódás keresi arra kérdésre is a választ, hogy ezek a lapok milyen célból készülhettek. A második rész kapcsolja össze az első részt a harmadik egységgel, hiszen a hordozók és a kísérletezések ismervei egyaránt megtalálhatók az alapozott papírok esetében.

3. A harmadik rész tartalmazza mindazokat a grafikai technikákat, amelyek a kísérleti grafika fogalomkörébe tarthatnak. A kísérleti grafika definíciójának pontos meghatározására tett kísérlet után a grafikai kísérletek gyökereit, illetve néhány technikai kísérletet mutat be a fejezet. Majd ezt követi a festészet és a grafika határterületén mozgó monofívia, amely kapcsolódik az alapozott papírokhoz, oly módon, hogy a monofívia jó alapnak bizonyul más technikákhoz, például pasztell, de kapcsolódik a kísérleti grafikához is, hiszen a monofívia lenyomatai számos kísérletezést kívánnak a festékekkel, a dúcra került anyagokkal és a hordozóval egyaránt.

Záró része ennek az egységnek a számítógépes grafika, amely számos kísérletezésre ad lehetőséget. A számítógépes grafika a művészi kifejezésnek nem szab határt, a gép által meghatározott rendszer végzi a munkát, amelyet végtelen számban lehet sokszorosítani. A számítógépes grafika kísérleti stádiumban van, mint grafikai technika, hiszen a számítógép kommerszsége és nagyszabású elterjedése miatt ezzel a technikával készült grafikák nehezebben kerülnek a művészi/múzeumi kategóriába. Ebben a részben kaphatunk választ arra a kérdésre, vajon hogyan él tovább az alapozott papír a kortárs grafikában.

Az értekezés összefoglalása, és a kutatás eredménye

V.

A rajz- és nyomdatechnikában az alapozott papírokat egyaránt használták. Számos változatuk más-más technikához kapcsolódik, műfajként nem határozható meg, inkább mint munkaeszköz jelenik meg a grafikában. A 20. században használt mázalt papírok, illetve a computer grafikában megjelenő alapozott papírok jelentik modern folytatását a koraközépkori technikai megoldásnak, hiszen a nyomtatóhoz használt festék olyan speciális tulajdonságokkal rendelkezik, amelyhez ugyancsak speciális hordozóra van szükség, amely az alapozott papír kategória legmodernebb változata lehet.

A kortárs művészek kísérletezései az új anyagokkal azonban visszavezetnek a régi technikák újraértelmezéséhez, ezáltal megújítva a már-már feledésbe menő technikákat is. Tulajdonképpen a grafika a képzőművészetnek olyan ága, ahol számos variációs lehetőség jelenik meg a technikák történetében. Ezek a technikák mindig valamilyen kísérletnek az eredményei, amelyek felváltották a régit, teljesen újat hozva, vagy csak továbbfejlesztve az addigi eljárásokat, könnyebbé téve a technikai megoldásokat. Minden grafikai

munkafolyamat a művésztől kifinomult, precíz mérnöki tervezést igényel, amely mellett tökéletes anyagismeretre is szükség van ahhoz, hogy a művészi hatást elérje. A grafika nem szereti a könnyű megoldásokat, a technikai könnyítések korlátlan kifejezési lehetőséget biztosítanak ugyan, de magukban hordozzák a hagyományos technikák feléledését is, amelyek így új irány felé haladva új kifejezési lehetőségek változatait adják. Ezek alapján elmondható, hogy a kísérletezés a grafika esetében mindig is jelen volt, előrevitte, megújította. A kísérleti grafika megfogalmazása ebből a nézőpontból tekintve nem takarja a valóságot, hiszen ebben az értelemben minden grafikáról elmondható, hogy kísérleti grafika.